א הלכה ג משנה [א]הַמְכַנֵּס מָעוֹת וְאָמַר "הֲרֵי אֵלּוּ לְשִׁקְלִי", בֵּית שַׁמַּאי אוֹמְרִין: מוֹתָרָן נְדָבָה, וּבֵית הִלֵּל אוֹמְרִים: מוֹתָרָן חוּלִּין. "שֶׁאָבִיא מֵהֶן שִׁקְלִי" — שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר חוּלִּין. "אֵלּוּ לְחַטָּאתִי" — שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר נְדָבָה. "שֶׁאָבִיא מֵהֶן חַטָּאתִי" — שָׁוִין שֶׁהַמּוֹתָר חוּלִּין. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה בֵּין שְׁקָלִים לְחַטָּאת? אֶלָּא, שֶׁל שְׁקָלִים יֵשׁ לָהֶן קִצְבָּה וְלַחַטָּאת אֵין לָהּ קִצְבָּה. רַבִּי יְהוּדָה אוֹמֵר: אַף לַשְּׁקָלִים אֵין לָהֶן קִצְבָּה, שֶׁכְּשֶׁעָלוּ יִשְׂרָאֵל מִן הַגּוֹלָה הָיוּ שׁוֹקְלִין דַּרְכּוֹנוֹת, חָזְרוּ לִשְׁקוֹל סְלָעִים, חָזְרוּ לִשְׁקוֹל טְבָעִין. בִּיקְשׁוּ לִשְׁקוֹל דִּינָרִין וְלֹא קִבְּלוּ מֵהֶן. אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: אַף עַל פִּי כֵן יַד כּוּלָּן שָׁוָה. אֲבָל חַטָּאת — זֶה מֵבִיא בְּסֶלַע, וְזֶה מֵבִיא בִּשְׁתַּיִם, וְזֶה מֵבִיא בְּשָׁלֹשׁ.

ב גמרא "הַמְכַנֵּס" וְכוּ'. רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי לְעָזָר: מַה פְּלִיגִין — בִּמְכַנֵּס פְּרוֹטְרוֹט. אֲבָל בְּאוֹמֵר "אֵלּוּ לְשִׁקְלִי" — כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָרָן נְדָבָה. רַבִּי חִיָּיא (חִזְקִיָּה) וְרַבִּי בֵּיבָא בְּשֵׁם רַבִּי לַעְזָר: מַה פְּלִיגִין — בִּמְכַנֵּס פְּרוֹטְרוֹט. אֲבָל בְּאוֹמֵר "אֵלּוּ לְשִׁקְלִי" — כּוּלֵּי עָלְמָא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָרָן חוּלִּין. אָמַר רַבִּי חִיָּיא (חִזְקִיָּה): מַתְנִיתָא מְסַייְעָא לְרַבִּי בֵּיבָי. דִּתְנַן, אָמַר רַבִּי שִׁמְעוֹן: מַה בֵּין שְׁקָלִים לְחַטָּאת — אֶלָּא שֶׁהַשְּׁקָלִים יֵשׁ לָהֶן קִצְבָּה, וְלַחַטָּאת אֵין לָהּ קִצְבָּה. מָה אֲנַן קַיְּימִין? אִם בְּאוֹמֵר "שֶׁאָבִיא מֵהֶן שִׁקְלִי" — כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָרָן חוּלִּין, אִם בְּאוֹמֵר "שֶׁאָבִיא מֵהֶן חַטָּאתִי" — כָּל עַמָּא מוֹדֵיי שֶׁהַמּוֹתָר חוּלִּין. אֶלָּא כֵן אֲנַן קַיְּימִין בְּאוֹמֵר "אֵלּוּ לְשִׁקְלִי", שְׁקָלִים עַל יְדֵי שֶׁקִּצְבָתָן מִן הַתּוֹרָה — מוֹתָרָן חוּלִּין. חַטָּאת עַל יְדֵי שֶׁאֵין קִצְבָתָן מִן הַתּוֹרָה — מוֹתָרָן נְדָבָה. מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹסֵי בְּשֵׁם רַבִּי אֱלִיעֶזֶר? פָּתַר לָהּ בִּמְכַנֵּס פְּרוֹטְרוֹט, וּכְבֵית הִלֵּל.

א הלכה ג משנה **המכנס** (האוסף) **מעות** מעט מעט כדי שיצטברו לבסוף לכדי מחצית השקל, וכשהתחיל לאוספם **אמר "הרי אלו לשקלי"**, וכשבא לתת אותם למחצית השקל מצא שהם יותר ממחצית השקל, **בית שמאי אומרים: מותרן**, כלומר, מה שהיה יותר מכדי שקל — הריהו **נדבה**, שהריהו הקדש, ואולם אין דינו כמחצית השקל אלא כתרומת נדבה למקדש, ונותנו בתוך הקופה ("שופר") המצויין כ'נדבה'. **ובית הלל אומרים: מותרן חולין.** שמלכתחילה היה בדעתו להקדיש רק מחצית השקל ולא יותר, והקדש בטעות אינו הקדש. ואם כשהתחיל לאוספם אמר "הריני אוסף מעות כדי **שאביא מהן שקלי" — שוין**, גם בית שמאי מסכימים, **שהמותר חולין**. מי שנתחייב בקרבן חטאת על עבירה בשוגג, וכינס מעות ואמר **"אלו לחטאתי"**, ולבסוף נמצא שאסף יותר מכדי הצורך — הכל **שוין** בדעתם **שהמותר** הוא **נדבה**. ואולם אם אמר **"שאביא מהן חטאתי" — שוין שהמותר חולין. אמר ר' שמעון: מה** ההבדל **בין שקלים לחטאת**, שבשקלים אומרים בית הלל שהמותר חולין, ואילו בחטאת אומרים הם שהמותר נדבה? — **אלא ששל שקלים יש להן קצבה**, מחצית השקל ולא יותר, ולכן יכול להיות מותר ברור, אבל **לחטאת אין לה קצבה**, שאין קונים חטאת בסכום מסויים דווקא, וממילא כל הסכום שאסף יכול היה להיות חטאת, ולכן מה שלא לקח ממנו לחטאת יהיה על כל פנים לנדבה. **ר' יהודה אומר: אף לשקלים אין להן קצבה** אמיתית, **שכשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין** (משתמשים למקח וממכר) **בדרכונות** שהן מטבעות זהב מדיים בשווי שני שקלים של תורה שאותם הביאו עמהם מן הגולה, והיו נותנים את מחציתו למצות מחצית השקל. לאחר זמן כשהתבטלה מלכות מדי **חזרו לשקול סלעים**, שהם מטבעות של כסף שהיו המטבע שהיה נהוג בזמן בית המקדש השני, וערכן היה זהה לשקל של תורה, והיו נותנים למחצית השקל את מחציתם. וכשהשתנה לאחר זמן ערך המטבע **וחזרו** אחר כך **לשקול טבעין** שהן מחציות השקל של תורה, **ביקשו** איפוא **לשקול** (לתת למחצית השקל) מחצית ממטבע זה שהוא **דינרין** שהם רבע השקל, **ולא קבלו מהן** חכמים, אלא קבעו שיתנו לפחות כמחצית השקל של תורה. והרי שגם לשקלים אין קצבה קבועה וידועה! **אמר ר' שמעון** בתשובה: **אף על פי כן**, למרות שיש הבדל בשווי המטבעות הניתנים למחצית השקל בזמנים שונים, ואולם **יד כולן שוה**, ששווי מחצית השקל הוא לעולם קבוע שהכל נותנים סכום אחד בשווה, ולכן כל סכום שאסף מעבר לשווי מחצית השקל לא התכוין להקדישו. **אבל חטאת** אין בה קיצבה כלל, **כי זה מביא** בהמה **בשווי סלע וזה מביא בשתים וזה מביא בשלש**, ולכן כאשר אסף מעות לחטאת, גם אם רבות הן, ודאי נתכוין לקנות בכולן בהמה לחטאת.

ב גמרא שנינו במשנה **שהמכנס** מעות ואמר "הרי אלו לשקלי" ונמצא לבסוף שכנס יותר ממחצית השקל, שלדעת בית שמאי מותרן נדבה ולדעת בית הלל מותרן חולין. ומביאים כי **ר' יוסי בשם ר' לעזר** מגדיר את המחלוקת: **מה פליגין** [במה הם חולקים] — **במכנס פרוטרוט**, שאסף מטבעות קטנות מעט מעט עד שהצטבר סכום גדול. שודאי התכוין לתת רק מחצית השקל אלא שלא שם לב שהצטבר סכום גדול יותר, ולכן לדעת בית הלל המותר על המחצית הוא חולין, שכן הקדש בטעות הוא, ולדעתם הקדש בטעות — אינו הקדש. **אבל בנוטל** ערימה של מטבעות **ואומר "אלו לשקלי" — כל עמא מודיי** [כל העם, הכל, מודים] **שודאי** התכוין להקדיש את כל הסכום ולכן **המותרן** (המותר מהן) הולך **לנדבה**. ואילו **ר' חייא ור' ביבא בשם ר' לעזר** מגדירים כך את המחלוקת: **מה פליגין** [במה חלקו] וסבורים בית שמאי שהמותר נדבה — **במכנס פרוטרוט**, שבאופן כזה לדעתם כל המעות שאסף יותר ממחצית השקל, אף שהקדישן בטעות, הולכות לנדבה, כיון שלדעתם הקדש בטעות הריהו הקדש. **אבל בנוטל** ערימה של מטבעות **ואומר "אלו לשקלי" — כולי עלמא מודיי** [כל העם, הכל, מודים] **שהמותרן חולין**. שאף בית שמאי מודים שלא התכוין להקדיש מלכתחילה סכום גדול כזה. **אמר ר' חייא: מתניתא מסייעא** [משנתנו מסייעת] **לשיטת ר' ביבי. דתנן** [ששנינו במשנתנו], **אמר ר' שמעון: מה בין** מותר **השקלים** שהוא חולין **למותר חטאת** שהוא נדבה? **אלא שהשקלים יש להן קצבה ולחטאת אין לה קצבה.** ונברר: **מה אנן קיימין** [במה אנו עומדים], באיזה אופן מדבר ר' שמעון? **אם במכנס** מעות מעט מעט וקודם לכן הריהו **אומר** "הריני אוסף מעות כדי **שאביא מהן שקלי"** — הרי בכגון זה **כל עמא מודיי** [כל העם מודים] **שהמותרן חולין. ואם באומר "שאביא מהן חטאתי"** — גם כן **כל עמא מודיי** [כל העם, הכל, מודים] **שהמותר חולין**, וכמבואר במשנה. **אלא** ודאי **כן אנן קיימין** [במקרה זה אנו (ר' שמעון) עומדים, עוסקים] **בנוטל** ערימה של מטבעות **ואומר "אלו לשקלי"**. ועל כך טוען ר' שמעון כי **שקלים על ידי** (כיון) **שקצבתן מן התורה**, שהתורה קבעה סכום קצוב למתן מחצית השקל, **מותרן חולין**, שאף שכשאחז בכל המעות לא התכוין ליטול מהן אלא כדי מחצית השקל. ואולם **חטאת על ידי** (כיון) **שאין קצבתן מן התורה** אלא כל אחד מביא בהמה לחטאתו בשווי שרוצה, ושמא מלכתחילה רצה להביא לחטאתו בהמה ששוויה כסכום כל הערימה. ולכן **מותרן** הולך **לנדבה**. הרי אם כן הוכחה לשיטת ר' ביבי שכשנטל ערימה של מעות ואמר "אלו לשקלי", לדעת הכל המותר חולין. ושואלים: **מה עבד לה** [מה עושה בכך, בראיה זו] **ר' יוסי בשם ר' אליעזר**, שהרי היא נוגדת לכאורה את שיטתו! ומשיבים: ר' יוסי בשם ר' אליעזר **פתר לה** [מפרש אותה] את דברי ר' שמעון במשנתנו **במכנס פרוטרוט**, שאסף מעות מעט מעט **ודווקא כדעת בית הלל**, הסבורים שיש לחלק בין אם כנסם לשם שקלים שאז מותרם חולין לבין אם שקלם לשם חטאת שאז מותרם נדבה, וכפי ששנינו במשנתנו.

קרבן העדה

הלכה ג משנה **המכנס מעות** — כונס מעט מעט פרוטה אחר פרוטה לשקלו, ואמר כשהתחיל לכנס: "הרי אלו לשקלי", וכשבא לחשוב מה שכנס, מצא שהותירו על שקלו. **מותרן נדבה** — יפלו לשופרות שבמקדש שעומדין להקריב בדמיהן עולת קיץ למזבח. ובית שמאי לטעמייהו, דסברי: הקדש בטעות שמיה הקדש. **מותרן חולין** — שלא נתכוין זה אלא עד כדי שקלו. **שוין שהמותר חולין** — דהוי כאומר בפירוש "אם אכניס יותר משקל אביא מהן שקל, והמותר יהיה חולין". **אלו לחטאתי** — אם כנס מעות ואמר: "הרי אלו לחטאתי" — מודו ב"ה שהמותר נדבה. **מה בין שקלים לחטאת** — מאי שנא "שקלים", אם אמר על ידו מליאה מעות "הרי אלו לשקלי" שמותרן חולין, ומאי שנא חטאת דמותרן נדבה. **שקלים יש להן קצבה** — דכתיב "העשיר לא ירבה והדל לא ימעיט" ובודאי לא היתה כוונתו אלא לשקל, אבל חטאת אין קצבה, אם ירצה יביא בדמים מרובים, ונתפסו הדמים אפילו הן מרובין, ומותרן נדבה. **דרכונות** — מטבע של זהב ממדי, ושויה סלע ומחצה. שאז היו צריכין הרבה לעבודת הבית ושקלו הרבה. **חזרו לשקול סלעים** — כמשמעו סלע שלם. **טבעין** — חצי סלע. **דינרין** — רביעית סלע. **ולא קבלו מהן** — דרשאין להוסיף על שקל דאורייתא כפי הצורך, ולא לפחות ממנו. **אף על פי כן יד כולם שוה** — עני ועשיר שוקלין בשוה כפי אשר קבלו עליהן לשקול. אבל חטאת לעולם אינו שוה, שזה מביא בסלע וזה בשתים וזה בשלש.

גמרא **מה פליגין** — כי פליגי. **במכנס פרוטרוט** — פרוטה פרוטה, וכדפרישית במתניתין. **אבל** — אם נטל ידו מליאה מעות ואמר "אלו לשקלי" ויש בו מותר — דברי הכל מודים שהמותר נדבה. **מה בין וכו'** — וקא סלקא דעתיה דרבי שמעון לכולי עלמא קאמר למלתיה. **מה אנן קיימין** — רבי שמעון אהי קאי דקאמר "מה בין" וכו'. **מה עביד וכו'** — כלומר, ורבי יוסי במאי מוקים מתניתין?. **פתר לה** — למתניתין דרבי שמעון אמכנס פרוטרוט אליבא דבית הלל קאי, מאי טעמא קאמר מותרן חולין.

תקלין חדתין

משנה **המכנס** — כונס מעט מעט מעות, ובשעה שהתחיל לכנס, אמר "הרי אלו לשקלי", וכשבא לחשוב מה שכנס מצא שהותירו על שקלו. **מותרן נדבה** — יפלו לשופרות שבמקדש שעומדין להקריב בדמיהן עולת קיץ למזבח, דסברי: הקדש בטעות שמיה הקדש. **מותרן חולין** — שלא נתכוין זה אלא כדי שקלו. **שוין שמותר חולין** — דהוה כאילו אמר בפירוש: אם אכניס יותר משקל שיקח מהן לשקלו, והמותר יהא חולין.

גמרא **מה פליגין** = כי פליגי. **במכנס פרוטרוט** — כדפרישית במשנה, הוא דסבירא ליה לבית הלל דמותרן חולין, דהוה בטעות. **אבל באומר אלו לשקלי** — אם נטל ידו מלאה מעות ואמר "אלו לשקלי" ויש בו מותר — מודה בית הלל דמותר נדבה שאין כאן טעות, דהא ידע כמה הן. אם כן נתכוין לכולן שיהו לשקלים, אלא שאין רשאי להרבות למחצית השקל — לכך המותר נדבה. **דמותרן חולין** — הואיל ואין כאן טעות שיוכל לומר בהו שהקדש בטעות הן, וכיון דאין בידו להרבות בשקלים — המותר חולין. **אמר רבי שמעון: מה בין כו'** — וקא סלקא דעתך דרבי שמעון אליבא דכולי עלמא קאמר לה. **במה אנן קיימין** — רבי שמעון דקאמר "מה בין" אהיי קאי. **בכולן מותרן חולין** — בין בשקלים ובין בחטאת, כדקתני משנה ומה בין דקאמר. **באומר אלו** — ואהא קאמר רבי שמעון: מה בין שקלים דמותרן חולין אליבא דכולי עלמא, ומה בין חטאת דמותרן נדבה אליבא דכולי עלמא. ואי אמרת בשלמא אליבא דרבי ביבא דקאמר באומר אלו כולי עלמא מודים דמותרן חולין — שפיר קאמר רבי שמעון מה בין. אלא לרבי יהודה — מה בין דקאמר רבי שמעון? הא בשקלים נמי מותרן נדבה!. **כבית הלל** — וטעמא דבית הלל מפרש רבי שמעון.

מסורת הש"ס

א. ירושלמי נזיר ה,א (נג,ד) (כל העניין).

ב. משנה שקלים ב,ה. בבלי מנחות קח,א.

◆

גרסות

שאביא מהן שקלי בדפו"ר: **שאביא מהן לשקל.**

מהן חטאתי בכתי"מ ודפו"ר: **מהן לחטאת.**

מה בין שקלים לחטאת אלא של שקלים בדפו"ר: **מנה אין שקלים לחטאת לשקלים.**

אלא של שקלים בכתי"ל: **אלא שלשקלים.**

שכשעלו בכתי"מ: **כשעלו.** בדפו"ר: **דכשעלו.**

טבעין בכתי"מ: **טובעין.**

ולא קבלו מהן בכתי"ל ובכתי"מ ובדפוסים ראשונים מילים אלו חסרות.

(אמר רבי שמעון אף על פי כן בדפו"ר: **אמר רבי שמעון בן לקיש אף על פי כן.**

פרוטרוט בכל הסוגיה בכתי"מ ובכת"י ספרדי ישן: **פלטרט.**

מה אנן קיימין אם באומר — אלו לשקלי שקלים בהגר"א: **מה אנן קיימין אם באומר שאביא מהן בכולן מותרן חולין אלא כי אנן קיימין באומר אלו שקלים.**

שקלי כל עלמא — חולין בכתי"מ: **חטאת דכ"ע מודן שמותרן נדבה.**

מן התורה מותרן חולין — מותרן נדבה בכתי"מ: **מן התורה מותרן נדבה חטאת על ידי שקצבתה מן התורה מותרה חולין.**

מה עבד לה ר' יוסי בשם ר"א בכתי"מ: **מה עבד לה ר' שמעון.**

והא תנינן מותר שקלים חולין פתר לה במכנס פרוטרוט וכבית הלל בכתי"מ חסר. ובכתי"ל נוסף כאן: **והא תנינן עשירית האיפה חולים עוד הוא פתר לה במכנס פרוטרוט וכבית הלל.** וכן בכת"י ספרדי ישן.

◆

לשון

פרוטרוט

בשימוש הלשון של חז"ל יש למלה "פריטה" משמעות כפולה, הן בפריטת סכום גדול למטבעות קטנים, והן במשמעות ההפוכה כאשר מצרפים פרוטות ומחליפים אותן למטבעות גדולים יותר. כאן מדברת הגמרא באופן השני, שאסף מעות קטנים כדי לפורטם בסופו של דבר למטבעות גדולים.

◆

החיים

דינר

מקורה של המלה הוא בלטינית denarius (שמשמעותה הראשונה היתה עשר, כיון שהיו בדינר עשרה איסרים). והיא מטבע הכסף ששימשה ברחבי הממלכה הרומית.

משקל הדינר היה בערך 4.25 גרם. מן המקורות עולה ששוויו של דינר הזהב היה עשרים וחמישה דינרי כסף.

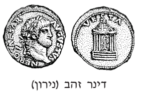

דינר זהב (נירון)

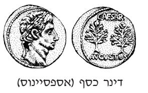

דינר כסף (אספסיינוס)

עיונים

מותרן נדבה נדבה זו היא לצורך "קיץ המזבח", שבזמן שלא היו קרבנות אחרים על גבי המזבח היו מקריבים מכספי נדבה מיוחדים (שהיו מנדבים ושמים ב"שופר", קופה מיוחדת) עולות, ובשר העולות נשרף על גבי המזבח, ועורן שייך לכהנים.

היו שוקלין דרכונות... חזרו לשקול סלעים מדברי המשנה משמע שחובה להביא בכל זמן שהוא מטבע ששוויו מחצית מן המטבע הנוהג באותו זמן. ונחלקו ראשונים בדבר. מדברי הרמב"ם (הלכות שקלים פ"א ה"ד) משמע שזהו מדין תורה. ואולם לדעת המאירי אין זה אלא מדברי סופרים. שמדין תורה די להביא לעולם מחצית משקל של תורה שהיה המטבע שהיה נוהג בזמן משה רבינו, וחכמים הם שהחמירו וקבעו שיש להביא בכל זמן מחצית מן המטבע הנוהגת באותו זמן. ויש הסבור שאין זה לא מדין תורה ולא מדברי סופרים, אלא מנהג ישראל, שנהגו בכל דור לתת למחצית השקל מחצית מן המטבע הנוהגת באותו זמן (ראה רא"ש).

כשעלו ישראל מן הגולה היו שוקלין דרכונות לפי הפירוש בפנים משמעות "שוקלין" כאן אינה כבשאר המקומות במסכתנו — נותנים למחצית השקל, אלא שהמטבע (השקל) שהיה נוהג למקח וממכר בתקופה אחת היה דרכון, ובתקופה אחרת סלע, וכן הלאה. וכן פירשו הרמב"ם (בפירוש המשנה ובהלכות שקלים פ"ו ה"ו) הרא"ש והרע"ב.

אכן יש הסבורים כי משמעות "שוקלין" כאן היא כבשאר מקומות במסכתנו, ולדעתם מן התורה שווי מחצית השקל הצריך להינתן לעולם הוא מחצית מהשקל שהיה בזמן משה. ואולם מאחר וערכו משתנה מתקופה לתקופה, ניתנה רשות לבית דין להוסיף עליו בכל תקופה כדי להשוותו לערך הראוי באותו זמן, ובלבד שלא יפחת ממחצית השקל של משה, וכן שכל ישראל יתנו שווי זהה.

וזוהי איפוא הסיבה לכך שבכל תקופה היו נותנים מטבע אחר למחצית השקל. שכאשר עלו ישראל מן הגולה בימי עזרא, היה מספר העולים מצומצם (ראה עזרא ב, סד), וכדי להקריב את קרבנות הציבור לא היה די בתרומת מחצית השקל לכל אחד, ולכן קבעו חכמי הדור שעל כל אחד לתת למחצית השקל דרכון שלם (שהוא ארבעה מחציות השקל של משה. ראה עיון הבא). ולאחר זמן, כשנתרבה העם ונתרבו התורמים ודי היה בתרומה קטנה יותר, חזרו ואמרו שדי בתרומת סלע למחצית השקל. ומשנתרבו יותר חזרו שוב והעמידו את חובת התרומה לטבעים. ומשנתרבו יותר ודי היה בפחות מכך ורצו העם להביא דינרים — לא קבלו מידם, כיון שכלל הוא שאין פוחתים ממחצית השקל של משה.

ולפי זה טענת ר' יהודה במשנה היא, שמתוך שבכל תקופה השתנה השער של מחצית השקל הרי זו הוכחה שאין למחצית השקל קצבה ודינה ודין החטאת צריך להיות זהה. ור' שמעון משיבו שאף שהשתנה שערה, כיון ש"יד הכל שווה בו", שהכל נותנים בכל תקופה סכום זהה — אינה דומה לחטאת, שכן בחטאת זה מביא בסלע וכו' (ריבב"ן. ראב"ד בהגהה על הרמב"ם שם ועוד).

היו שוקלין דרכונות לדעת הרמב"ם (וכן הוא בפירוש בפנים) מטבע הדרכון שוויו ארבע מחציות השקל של תורה. ואולם הרמב"ן (בפירושו לתורה שמות ל, יב) והתשב"ץ (שו"ת התשב"ץ ח"א סימן קעב) סבורים כי שווי הדרכון הוא שלש מחציות השקל של תורה.

אורח ההלכה

המכנס מעות ואמר הרי אלו לשקלי ליקט אדם מעות קטנים, וכשהתחיל ללקט אמר "הריני מלקט מעות לשקלי", אם בסופו של דבר נמצא שליקט סכום גדול ממחצית השקל — הריהו נותן מהן מחצית השקל שהוא חייב בו, והשאר חולין. שמותר השקלים — חולין. כבית הלל, וכהסבר ר' יוסי בשם ר' לעזר במחלוקת זו בגמרא. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ג הי"ג).

שאביא מהן חטאתי ליקט אדם מעות וכשהתחיל ללקט אמר "ממעות אלה אביא חטאתי", אפילו אם בסופו של דבר נמצא שליקט סכום גדול מכפי הצורך לקניית בהמה לחטאת, הריהו מביא מהן בהמה לחטאתו, והשאר חולין. כדעת הכל. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ז).

המשך אורח ההלכה בהשלמות.

וְהָא תָּנֵינַן: [ב]מוֹתַר שְׁקָלִים חוּלִּין! פָּתַר לָהּ בְּמַכְנֵס פְּרוֹטְרוֹט וּכְבֵית הִלֵּל. (וְהָא תָּנֵינַן: [ג]מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה חוּלִּין! עוֹד הוּא פָּתַר לָהּ בְּמַכְנֵס פְּרוֹטְרוֹט וּכְבֵית הִלֵּל). הַמַּפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב — לֹא קָדַשׁ. הַמַּפְרִישׁ שְׁנַיִם וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב שְׁנַיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אֶחָד — אוֹתוֹ הַשֵּׁנִי מָה עָבֵיד לֵיהּ? נִשְׁמְעִנָהּ מִן הָדָא: הִפְרִישׁ חַטָּאתוֹ וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב — לֹא קָדְשָׁה. הִפְרִישׁ שְׁתַּיִם וְסָבַר שֶׁהוּא חַיָּיב שְׁתַּיִם, וְנִמְצָא שֶׁאֵינוֹ חַיָּיב אֶלָּא אַחַת, אוֹתָהּ שְׁנִיָּה מָה אַתְּ עֲבַד לָהּ? אֶלָּא רוֹעָה. הָכִי נַמִּי אֵלּוּ לִנְדָבָה, וְכָא הֵיאַךְ אוֹמֵר אַתָּה אֵלּוּ?

ג "רַבִּי יוּדָא אוֹמֵר" כו': דַּרְכּוֹנוֹת דִּינָרִין. חָזְרוּ לִשְׁקוֹל סְלָעִין — כִּשְׁמוּעָן. חָזְרוּ לִשְׁקוֹל טִבְעִין — פַּלְגֵי סְלָעִין. בִּקְשׁוּ לִשְׁקוֹל דִּינָרִין — קָרְטִין. וְלֹא קִבְּלוּ עֲלֵיהֶן, מִן הָדָא: "וְהֶעֱמַדְנוּ עָלֵינוּ מִצְוֹת לָתֵת שְׁלִישִׁית הַשֶּׁקֶל בַּשָּׁנָה לַעֲבוֹדַת בֵּית אֱלֹהֵינוּ". רַבִּי חִלְקִיָּה בְּשֵׁם רַבִּי אַחָא: מִכָּאן [ד]שֶׁצָּרִיךְ אָדָם לְשַׁלֵּשׁ שִׁקְלוֹ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה, מִכָּאן [ה]שֶׁאֵין מַטְרִיחִין עַל הַצִּיבּוּר יוֹתֵר מִשָּׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה. אָמַר רַבִּי אָבִין: מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ סְאִין, מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ קוּפּוֹת, מִכָּאן לְשָׁלֹשׁ הַפְּרָשׁוֹת. כְּתִיב: "זֶה יִתְּנוּ כָּל הָעוֹבֵר עַל הַפְּקוּדִים" [ו]רַבִּי יְהוּדָה וְרַבִּי נְחֶמְיָה, חַד אָמַר: לְפִי שֶׁחָטְאוּ בְּמַחֲצִית הַיּוֹם — יִתְּנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל. וְחַד אָמַר: לְפִי שֶׁחָטְאוּ בְּשֵׁשׁ שָׁעוֹת בַּיּוֹם — יִתְּנוּ מַחֲצִית הַשֶּׁקֶל, דְּעָבַד שִׁיתָּא גַּרְמְסִין. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּי רַבִּי נְחֶמְיָה בְּשֵׁם רַבָּן יוֹחָנָן בֶּן זַכַּאי: לְפִי שֶׁעָבְרוּ עַל עֲשֶׂרֶת הַדִּבְּרוֹת — יְהְיֶה נוֹתֵן כָּל אֶחָד וְאֶחָד עֲשָׂרָה גֵּרָה. רַבִּי בֶּרֶכְיָה רַבִּי לֵוִי בְּשֵׁם רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן לָקִישׁ: [ז]לְפִי שֶׁמָּכְרוּ בְּכוֹרָהּ שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף — יְהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד פּוֹדֶה אֶת בְּנוֹ בְּכוֹרוֹ בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף. רַבִּי פִּנְחָס בְּשֵׁם רַבִּי לֵוִי: לְפִי שֶׁמָּכְרוּ בְּכוֹרָהּ שֶׁל רָחֵל בְּעֶשְׂרִים כֶּסֶף, וְנָפַל לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מֵהֶם טִבְעָה — לְפִיכָךְ יְהְיֶה כָּל אֶחָד וְאֶחָד נוֹתֵן שִׁקְלוֹ טִבְעָה.

קרבן העדה

ופריך: **והא תנינן בסוף פרקין מותר שקלים חולין** — וקא סלקא דעתך דמתניתין אתיא ככולי עלמא. **נשמעינה מן הדא** — כמו "תא שמע". הכי גרסינן: **אותה השניה רועה** — עד שיסתאב, ויפלו דמיה לנדבה. הכי גרסינן: **אלו לנדבה** — יפלו המותר מהן. **היאך אתה אומר אלו** — סתמא דש"ס פריך: איך קאמרת דהשני לנדבה? לא יהא אלא כנוטל הרבה מעות ואמר "הרי אלו לשקלי", דתנן לבית הלל מותרן חולין. ולרבי ביבי אפילו לבית שמאי מותרן חולין. כל שכן הכא שאמר בטעות "הרי אלו לשקלי" שמותרן חולין. **כשמוען** — כמשמען, סלעים. **קרטין** — רביעית סלע. **מן הדא** — הא דאמרינן שבימי עזרא שקלו דרכון שלם שמעינן מהך קרא. **שלש פעמים בשנה** — ודרכון הוא סלע וחצי, שהן שלשה שקלים. **מכאן שאין מטריחין** — נדבות על הצבור יותר משלש פעמים בשנה. **מכאן לשלש סאין וכו'** — דתנן בפרק שלישי: בשלש קופות של שלש סאין היו תורמין את הלשכה שלש פעמים בשנה. ילפינן מדאמר עזרא לשלש השקל שלש פעמים בשנה. **לפי שחטאו** — בעגל במחצית היום. **וחרנה אמר** — ואידך אמר. **גרמסין** — שם מטבע שהיתה בימי משה. **שעברו על עשרת הדברות** — כשחטאו בעגל. **בעשרים כסף** — היינו דינרין. דסלע ארבעה דינרין, ופדיון בכור חמש סלעים. טבע הן שני דינרין, חצי הסלע. דבנימין לא היה עמהן.

◆

תקלין חדתין

מותרן חולין — וקא סלקא דעתך דמשנה אתיא ככולי עלמא, ובאומר "אלו". **נמצא שאינו חייב לא קדיש** — כיון דשם שקל אינו חלה כלל — פשיטא לן דלא קדשי, כי קמבעיא לן היכא דהפריש שנים ונמצא שאינו חייב אלא אחד, כיון דעל כרחך שם שקל חלה על אחת מהן.

משנה **שקלים יש להם קצבה** — דכתיב "העשיר לא ירבה" וגו', אמרינן דודאי לא היתה כוונתו אלא עד כדי שקלו. אבל חטאת אין קצבה, אם רצה יביא בדמים מרובים, ונתפסו הדמים אפילו הן מרובין, ומותרן נדבה. **דרכונות** — בימי מלכות מדי היה להם מטבע זה והוא של זהב. ולפי שאז היו צריכים הרבה לעבודת הבית ולפיכך שקלו מטבעות גדולות. **חזרו לשקול סלעים** — שנתבטלה המטבע של דרכון והיה המטבע היוצא בהוצאה סלעים, ושקלו למחצית השקל חצי סלע. **לשקול טבעין** — מפרש בגמרא שהוא חצי סלע. שגם הסלע נתבטל, והיה יוצאה בהוצאה חצי סלע שלם. והביאו לשקליהן אותו החצי סלע שהוא מחצית השקל דאורייתא. שהשקל שלם דאורייתא הוא סלע דמשנה. **ובקשו לשקול דינרין** — כלומר, שלא נתבטלה המטבע, אלא שהיו מבקשים להקל ולהביא לשקליהן מחצית מטבע היוצאה שהוא דינר, שהיו סבורין כמו בשעה שהיה המטבע היוצאה מטבע גדולה כמו דרכון היו מביאין לשקליהן חצי ממנו, לפי שהוא חצי מטבע היוצאה אף שהוא יותר ממחצית השקל האמור בתורה, הוא הדין נמי כשהמטבע היוצאה היא מטבע קטנה, אם נתן ממנה חצי לשקלו — יוצא למחצית השקל דאורייתא אף ממנה. **יד כלן שוה** — איזה מטבע שקבלו עליהם לשקול, גדולה או קטנה, היו כלם שוקלים בשוה, בין עשיר בין דל, כדכתיב.

גמרא **כמשמען** — משמען סלעים. **קרטין** — בלשון אחרת: קווארטין. והוא רביעית סלע, שהוא דינר. **ולא קבלו עליהן מן הדא** — מן המקרא הזה סמכו שלא לקבל מהן בפחות ממחצית השקל האמור בתורה. **והעמדנו עלינו מצות** — מדקאמר "והעמדנו" דמשמע שנחמיה ובית דין היו צריכים להעמיד הדבר. וליכא למימר שהיו נמנעים לגמרי ממה שכתוב בתורה. אלא על כרחך שהיו רוצים להביא מחצית המטבע היוצאה, אף שהיא פחותה ממחצית השקל דאורייתא והעמידום לתת שלישית השקל שהוא עשר גרה, דהיינו מחצית השקל האמור בתורה. **לשלש שקלו שלש פעמים בשנה** — מדלא כתיב "שליש שקל בשנה", לכך דריש לה שיהא השקל משתלש בשנה ולאו לתרומת שקלים מיירי אלא בענין צדקה, ודלא כרבי אסי דאמר בפרק קמא דבבא בתרא ט: לעולם אל ימנע עצמו משלישית השקל בשנה, דהיינו שליש אחד משקל לכל השנה. **שאין מטריחין** — נדבות על הצבור יותר משלש פעמים בשנה. **מכאן לשלש סאין לשלש קופות וכו'** — דתנן לקמן: בשלשה פרקים בשנה היו תורמין את הלשכה בשלשה קופות של שלש סאין. **לפי שחטאו בחצי היום** — דכתיב "כי בושש משה", ודרשינן בפרק "רבי עקיבא": בא שש. **יתנו מחצית השקל** — דסבירא ליה אמחצית קפיד קרא, ואפילו חצי דרכון. ואידך סבירא ליה: מטבע שיהא בו מספר ששה קפיד קרא, דהיינו מחצית השקל דקרא לכפר על מה שעבדו בשש. **בעשרים כסף** — דינרין, דהיינו חמשה סלעים, סלע ארבעה דינרין. ונפל לכל אחד ואחד מן האחים שהיו עשרה. שראובן ובנימין לא היו במכירה. ויוסף גם כן היה הגורם על ידי הקנאה שבתחילה. **טבעה** — הוא חצי סלע שהוא שני דינרין.

ומקשים על ר' יוסי בשם ר' אליעזר: **והא תנינן** [והרי שנינו] במשנה הבאה: **מותר שקלים — חולין**, ומשמע שהמשנה מדברת בכל האופנים, ובכלל זה באומר "הרי אלו לשקלי", וכן שדעת הכל היא, וכשיטת ר' ביבי ושלא כשיטתך! ומתרצים: ר' יוסי **פתר לה** [פירש אותה] **במכנס פרוטרוט** שאסף מעות מעט מעט ודווקא **כדעת בית הלל** הסבורים שבאופן זה המותר חולין.

ודנים בענין אחר: **המפריש שקלו וסבר** באותה שעה **שהוא חייב** להפריש, **ונמצא** לבסוף **שאינו חייב**, וכגון שנזכר שכבר נתן קודם לכן — השקל שהפריש **לא קדש**, כדין שאר הקדש בטעות שהלכה היא שאינו קדוש. **המפריש** בבת אחת **שנים**, שתי מחציות השקל, **וסבר שהוא חייב שנים**, אחד לשנה זו ואחד לשנה קודמת, וכגון שסבור היה שלא נתן אז מחצית השקל כדין, ולבסוף נזכר שבשנה הקודמת נתן כדין **ונמצא** איפוא **שאינו חייב אלא אחד**, והשני ניתן בטעות, **אותו השני מה את עביד ליה** [מה אתה עושה בו, מה דינו]? ומשיבים: **נשמענה מן הדא** [נשמע זאת מהלכה זו]: **הפריש** אדם **חטאתו** לכפרת עוונו, **וסבר** באותה שעה שאכן חָטָא בשגגה חֵטְא המחייבו חטאת, והרי **הוא חייב** איפוא חטאת, **ונמצא** לבסוף **שאינו חייב** — **לא קדשה** החטאת כלל. **הפריש שתים**, שתי בהמות, **וסבר** באותה שעה שהוא עבר בשגגה שתי עבירות ועל כן **הוא חייב שתים**, שתי חטאות, **ונמצא שאינו חייב אלא אחת**, **אותה** בהמה **שניה מה את עבד לה** [מה אתה עושה בה, מה דינה]? **אלא רועה**, כלומר, הריהי קדושה בקדושת חטאת, ואולם כיון שלא התחייב בה אין מקריבים אותה, אלא משאיר אותה שתרעה עד שיפול בה מום ותיפסל מהקרבה, ואז תימכר ויפלו דמיה לעולות נדבה. ואם כן **הכי נמי** [כך גם כן] כאשר הפריש בטעות שני שקלים ונמצא שלא היה חייב אלא אחד — יהיה **אלו**, כלומר, השקל השני. **לנדבה**. ודוחים: **וכא היאך** [וכאן איך] אתה מדמה לענין זה את דין השקלים לדין החטאת ואשר על כן **אומר אתה** בדין השקל השני כי "**אלו** לנדבה", והרי ברור הדבר שבענין זה דינם שונה, וכפי שכבר שנינו במשנתנו לחלק בין מותר השקלים שהריהו חולין לבין מותר החטאת שהריהו נדבה.

ג שנינו במשנה שר' **יודא אומר** על דברי ר' שמעון: אף למחצית השקל אין קיצבה מוגדרת, וכפי שמצאנו ששינו במשך הדורות את הסכום הקצוב למחצית השקל. ובהמשך פירט ר' יהודה את המטבעות שהיו נותנים למחצית השקל בתקופות השונות. ותחילה מסבירים את דברי המשנה: **דרכונות** ששנינו במשנה הם **דינרין** של זהב. ומה ששנינו **חזרו לשקול סלעין**, "סלעים" אלו **כשמוען** [כמשמע הדבר] שהם ארבעה דינרים. ומה ששנינו שחזרו **לשקול טבעין**, "טבעין" הם **פלגי סלעין** [חצאי סלעים], שני דינרים. ומה ששנינו שבקשו **לשקול דינרין**, "דינרים" הם **קרטין** [רבעי סלעים], דינר אחד. עוד שנינו: **ולא קבלו עליהן**, שלא הסכימו חכמים לקבל מהם דינרים למחצית השקל. ומהיכן למדו זאת חכמים? — **מן הדא** [מכאן], ממה שנאמר "**והעמדנו עלינו מצות לתת** עלינו **שלישית השקל בשנה לעבודת בית אלהינו**" (נחמיה י, לג), ושלישית השקל שאמר הכתוב הוא שליש הדרכון. שמאחר וחששו חכמי אותו דור שיופחת ערך מחצית השקל שהיה נוהג באותה תקופה, קבעו שיש לתת באותו זמן לכל הפחות שליש המטבע שהיה נוהג באותו זמן, ולא פחות מזה.

ומכיון שהוזכר פסוק זה מביאים דברים נוספים הנלמדים ממנו. **ר' חלקיה בשם ר' אחא** אמר: פסוק זה אינו עוסק במצוות מחצית השקל, אלא במצות הצדקה. ומתוך שייתר בלשונו וכתב "שלישית השקל" ולא "שליש השקל" **מכאן**, למדים אנו **שצריך אדם לשלש שקלו שלש פעמים בשנה**, שעל כל אדם להעניק לעניים שקל אחד שלוש פעמים בשנה לצדקה. וכן **מכאן** מפסוק זה למדים אנו **שאין מטריחין על הציבור יותר משלש פעמים בשנה**. **אמר ר' אבין**: **מכאן** גם ראיה או רמז **לזה** שהקופות מהן היו מפרישים את תרומת הלשכה היו בנות **שלשה סאין**, **מכאן לשלש קופות**, **מכאן לשלש הפרשות**.

ושבים לדון במחצית השקל. ותחילה דנה הגמרא בטעם מצוה זו. **כתיב** [נאמר] "**זה יתנו כל העובר על הפקודים** מחצית השקל בשקל הקודש" (שמות ל, יג). ונחלקו **ר' יהודה** **ור' נחמיה** בטעם נתינת מחצית השקל דווקא. **חד אמר** [אחד מהם אמר]: **לפי שחטאו** בעגל **במחצית היום** — **יתנו מחצית השקל**. **וחד אמר** [ואחד מהם אמר]: **לפי שחטאו בשש שעות ביום** — **יתנו מחצית השקל**, **דעבד שיתא גרמסין** [שסכומו שש גרמסים], שהיא מטבע קטנה שהיתה אז. **ר' יהושע בי** [מבית] **ר' נחמיה בשם ר' יוחנן בן זכאי** אומר בטעם הדבר: **לפי שעברו** ישראל במעשה העגל **על עשרת הדברות** (וכפי שאמרו חכמים בספרי פרשת שלח שכיון שעברו במעשה העגל על הדיבור הראשון "אנכי ה' אלוהיך" עברו בכך גם על כל שאר הדברות), **יהיה נותן כל אחד ואחד עשרה גרה**, שהם מחצית השקל, וכנאמר "זה יתנו מחצית השקל בשקל הקודש עשרים גרה השקל", ומתוך שהשקל עשרים גרה הוא, מחציתו — עשרה גרה.

להלן מביאה הגמרא טעם נוסף לחובת הבאת מחצית השקל, שהיא כפרה לחטא מכירת יוסף.

וקודם לכן מביאה הגמרא מימרא אחרת הכורכת את חובת קיום מצוה אחרת לחטא זה. **ר' ברכיה** אמר בשם **ר' לוי בשם ר' שמעון בן לקיש**: **לפי שמכרו** בני יעקב את יוסף שהוא **בכורה של רחל בעשרים** דינרי **כסף**, לפיכך נצטוו ישראל **שיהיה כל אחד ואחד** מהם **פודה את בנו בכורו בעשרים** דינרי **כסף**, שהם חמישה סלעים, שכן ארבעה דינרים בסלע. ושבים לחובת מחצית השקל, **ר' פנחס בשם ר' לוי** אומר: **לפי שמכרו** עשרה מבני יעקב את יוסף **בכורה של רחל בעשרים** דינרי **כסף**, ולפי זה **נפל לכל אחד ואחד מהם** שני דינרים שהם **טבעה** שהיא מחצית הסלע, **לפיכך יהיה כל אחד ואחד נותן** בכל שנה **לשקלו טבעה**.

עיונים

מכאן שצריך אדם לשלש שקלו וכו' יש שפירש פיסקה זו בגמרא כהמשך לדברים הקודמים העוסקים במחצית השקל (ולא כפי שנתפרש בפנים שפיסקה זו עוסקת במצות הצדקה). ושיטתו מבוססת על שיטת הראשונים הסבורים כי שווי הדרכון הוא שקל ומחצה (ראה עיון קודם). ולפי דבריו כוונת המשנה "היו שוקלין דרכונות" — שבימי עזרא היה כל אחד נותן למצות מחצית השקל דרכון שלם, שהוא לשיטה זו שלש מחציות השקל של תורה. ובדבריה "מן הדא..." מביאה הגמרא מקור לדבר מן הכתוב "והעמדנו עלינו מצות לתת עלינו שלישית השקל בשנה". וביאר ר' חלקיה כי כוונת הכתוב שהיו מחלקים את נתינתם למקדש בכל שנה לשלש, בכל פעם שליש השקל, ובסיכום היו נותנים בכל שנה דרכון שלם, שהוא, כאמור, לשיטה זו שקל ומחצה (קרבן העדה).

זה יתנו כל העובר על הפקודים... לפי שחטאו וכו' לפי פירוש רש"י לפסוק זה (שמות ל,יג) דברי הגמרא כאן אינם מובנים, שכן לכאורה אין במשמעות הפשוטה של פסוק זה רמז לחטא. שכתב רש"י ש"כל העובר" משמעו — כל הנמנה, שדרך המונים שהם מעבירים את הנמנים זה אחר זה, וכמאמר הכתוב "כל אשר יעבור תחת השבט" (ויקרא כז לב), וכן "תעבורנה הצאן על ידי מונה" (ירמיה לג יג). ואכן תמהו עליו אחרונים (כלי יקר) ממשמעות דברי הגמרא שלפנינו. ועל כן כתבו ש"כל העובר על הפקודים" פירושו — כל מי שעבר בחטא העגל על פיקודי ה' אשר ציוה משה מפי הגבורה, ועליו אמר הכתוב שלכפרתם "זה יתנו... מחצית השקל בשקל הקודש".

לפי שחטאו במחצית היום הגמרא בשבת (פט,א) דורשת דבר זה מן הנאמר בתום ארבעים היום מאז שעלה משה להר סיני, "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר" (שמות לב, א), ודרשו חכמים "בשש" כמו בא שש, כלומר, כבר באה (הגיעה), השעה השישית מן היום ועדיין לא שב משה, והשעה השישית היא חצות היום.

לפי שמכרו בכורה של רחל בעשרים כסף ונפל לכל אחד ואחד מהם טבעה שכן עשרה אחים היו שותפים למכירה, ואותם עשרים דינרים התחלקו ביניהם, כשכל אחד קיבל שני דינרים שהם טבעה. ונחלקו המפרשים אלו משנים עשר האחים לא היו בכלל העשרה. יש אומרים שהיו אלו ראובן ובנימין, שכן ראובן לא נטל חלק במכירה (ראה בראשית לז כט—ל), ובנימין נשאר בבית עם אביו. ויוסף עצמו נחשב לאחד מן העשרה כיון שהוא היה הגורם למכירה, שהוא עורר קנאתו עליהם (תקלין חדתין). ויש אומרים שהשנים שלא השתתפו במכירה הם יוסף עצמו ובנימין שנשאר בבית אביו. וראובן, אף שלא היה שותף למכירה, כיון שהשתתף בטבילת כתונת יוסף בדם ושליחתה לאביו — החשיבוהו כאחראי גם למכירה.

אורח ההלכה

המפריש שקלו וסבר שהוא חייב ונמצא שאינו חייב המפריש שקלו וסבור היה באותה שעה שהוא חייב בו, ונמצא שאינו חייב — אין שקל זה קדוש. כגמרא. (רמב"ם שם פ"ג הי"ב).

המשך אורח ההלכה בהשלמות.

מסורת הש"ס

ג. עיין משנה שקלים ב,ה ובגרסות ובמסורות הש"ס שם.

ד. בבלי ב"ב ט,א (בשינויים).

ה. השווה: ירושלמי תענית א,ז (סד,ד).

ו. תנחומא כי תשא ז (מהדורת בובר). ילקוט תורה שפו. פסיקתא דרב כהנא ב. פסי"ז שמות ל.

ז. בר"ר פד (בשינויים). במדב"ר ד,ז (בשינויים).

◆

גרסות

המפריש שקלו — לא קדש בכתי"ל: **המפריש שקלו וסבר שהוא חייב שנים ונמצא שאינו חייב לא קידש השני.**

מאי עביד ליה נשמעינה — אומר אתה אלו בכתי"מ: **מה את עביד ליה כסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב היכא את אמר אלו הפריש את חטאתו וסבור שהוא חייב שתים ונמצא שאין חייב אחת אותה שניה מה את עביד ליה כסבור שהוא חייב ונמצא שאינו חייב האיך את אמר אלו.**

אותה שניה — אומר אלו בהגר"א: **אותה שניה רועה הכא מאי את עביד ליה כמאן דאמר אלו לנדבה הכא נמי לנדבה כמאן דאמר לחולין הכא נמי לחולין.**

מכאן שצריך אדם לשלש שקלו שלוש פעמים בשנה מכאן שאין מטריחין על הציבור יותר משלוש פעמים בשנה בכתי"מ מן הגהיה: **מיכן שאדם צריך לשלש שקלו שלוש פעמים בשנה מיכן שאדם חייב באחריות שקלו שלוש פעמים בשנה מיכן שאין מטריחין על הציבור יותר משלוש פעמים בשנה.** ובכתי"מ: **מיכן שאדם חייב באחריות שקלו שלוש פעמים בשנה מיכן שאדם בשלישית שקלי שקל בשנה מכאן שאין מטריחין על הציבור יותר משלושה פעמים בשנה.**

טבעה בכתי"ל: **טבע.** ובכתי"מ: **טובע.**

לשון

קרטין
כנראה מן הלטינית quartus ומשמעו — רבע השקל, שהוא דינר אחד.

גרמסין
יש סבורים שמקורו ביוונית γράμμαριον (גרמריון) שהוא משקל של רבע אונקיה.

שפע למד את עמי www.hashefa.co.il © כל הזכויות שמורות. להסדרת אישור שימוש בתכנים נא לפנות לדוא"ל info@hashefa.com

א הלכה ד משנה

[א]מוֹתַר שְׁקָלִים חוּלִּין. [ב]מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, מוֹתַר קִנֵּי זָבִין, קִנֵּי זָבוֹת, וְקִנֵּי יוֹלְדוֹת, חַטָּאת וַאֲשָׁמוֹת — מוֹתָרָן נְדָבָה. זֶה הַכְּלָל: כָּל שֶׁהוּא בָּא לְשֵׁם חַטָּאת וּמִשּׁוּם אַשְׁמָה — מוֹתָרָן נְדָבָה. מוֹתַר עוֹלָה — לְעוֹלָה, מוֹתַר מִנְחָה — לְמִנְחָה, מוֹתַר שְׁלָמִים — לִשְׁלָמִים, מוֹתַר הַפֶּסַח — לִשְׁלָמִים, מוֹתַר נְזִירִים — לִנְזִירִים, מוֹתַר נָזִיר — לִנְדָבָה.

ב גמרא

[ג]אָמַר רַבִּי יוֹסֵי: עַד דַּאֲנָא תַּמָּן שְׁמָעִית קַל רַב יְהוּדָה שָׁאַל לִשְׁמוּאֵל: הִפְרִישׁ שִׁקְלוֹ וּמֵת? אֲמַר לֵיהּ: יִפְּלוּ לִנְדָבָה. מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁלּוֹ, רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: יוֹלִיכֵם לְיָם הַמֶּלַח, רַבִּי לְעָזָר אָמַר: יִפְּלוּ לִנְדָבָה. מַתְנִיתָא פְּלִיגָא עַל רַבִּי יוֹחָנָן: מוֹתַר שְׁקָלִים חוּלִּין. מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה, מוֹתַר קִנֵּי זָבִים, וְקִנֵּי זָבוֹת מוֹתַר קִנֵּי יוֹלְדוֹת חַטָּאוֹת וַאֲשָׁמוֹת — מוֹתָרָן נְדָבָה. מָה עֲבַד לָהּ רַבִּי יוֹחָנָן? פָּתַר לָהּ: מוֹתַר עֲשִׂירִית הָאֵיפָה שֶׁל מִנְחַת חוֹטֵא שֶׁל כָּל יִשְׂרָאֵל. [ד]רַבִּי יוֹסֵי (יוֹחָנָן) אָמַר: עַל דָּא עֲלִיל אַבָּא בַּר בָּא. דְּאִינוּן אָמְרִין: מִנַּיִן שֶׁהַפֶּסַח מִשְׁתַּנֶּה לְשֵׁם שְׁלָמִים — תַּלְמוּד לוֹמַר: "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים" כָּל שֶׁהוּא מִן הַצֹּאן — בָּא שְׁלָמִים. הֵיתִיבוּן: הֲרֵי עוֹלָה מִן הַצֹּאן! — דָּבָר שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הַצֹּאן יָצָאת עוֹלָה שֶׁהִיא בָּאָה אֲפִילּוּ מִן הַבָּקָר. הֵיתִיבוּן: הֲרֵי אָשָׁם! — אָמַר רַבִּי (בֵּיבָא) בּוּן בַּר כָּהֲנָא: "מִן הַצֹּאן" — דָּבָר שֶׁהוּא בָּא מִכָּל הַצֹּאן,

א הלכה ד משנה

האוסף מעות מעט מעט לצורך מחצית השקל, ונמצא שאסף יותר מכדי הצורך — אותו **מותר שקלים** הריהו **חולין**, וכשיטת בית הלל במשנה הקודמת. אבל **מותר** (עודף) הכסף שאסף יותר מכדי הצורך לקניית **עשירית האיפה** למנחתו, וכן **מותר** הכסף שאסף לקניית קרבנות שהתחייב בהם בשל טומאה או חטא, וכגון לקני (זוג עופות) **זבין** או לקני **זבות** וכן **קני יולדות**, או **לחטאות** או **אשמות** — כל אלה **מותרן** הולך לעולות **נדבה** המוקרבות כשהמזבח בטל ("קיץ המזבח"). **זה הכלל: כל** כסף **שהוא בא לשם** קרבן **חטאת** או **משום אשמה**, כלומר, לשם קרבן אשם — **מותרן** הולך **לנדבה**. **מותר** מעות שהפריש אדם **לקניית עולה** שנדר או נדב — הריהו הולך לקרבן **עולה** אחר שיביא בעתיד. **מותר** הכסף שהפריש אדם לקניית סולת **למנחה** — **למנחה**. **מותר שלמים** — **לשלמים**. **מותר** הכסף שהפריש אדם לקניית שה לקרבן **הפסח** אינו הולך לפסח אחר (וכגון לצורך הקרבן של השנה הבאה) אלא **לקניית** קרבן **שלמים**. **מותר** הכסף שנאסף לקניית הקרבנות של כמה **נזירים** והתברר שהוא יותר מכדי הצורך — הריהו הולך **לצורך** קרבנות **נזירים** אחרים. **מותר** הכסף שהפריש **נזיר** אחד לקרבנותיו — הולך **לנדבה**.

ב גמרא

אמר ר' יוסי: **עד דאנא תמן** [עד שהייתי, כלומר, כשהייתי שם, בבבל] **שמעית קל** [שמעתי את קולו] של **רב יהודה** כששאל **לשמואל** רבו: **הפריש** אדם **שקלו ומת** קודם שמסרו לגזבר, מה עושים במעות הללו? **אמר לו** שמואל: **יפלו לנדבה**. הוסיף רב יהודה ושאל: כהן גדול שהפריש כסף לקניית סולת למנחתו, ונמצא כי הפריש יותר מכדי הצורך, מה ייעשה במותר **עשירית האיפה שלו?** אמר לו: מחלוקת היא, **ר' יוחנן אמר: יוליכם לים המלח**, כלומר, יאבדם מן העולם. **ר' לעזר אמר: יפלו לנדבה**. ומעירים: **מתניתא פליגא** [משנתנו חולקת] **על ר' יוחנן**, ששנינו בה: **מותר שקלים — חולין**, ואילו **מותר עשירית האיפה**, ומותר **קני זבים וקני זבות**, **מותר קני יולדות** ומותר **חטאות ואשמות** — כל אלו **מותרן** הולך **לנדבה**, ומתוך שאמרה המשנה "מותר עשירית האיפה" סתם ולא חילקה בין סוגי המנחות, הרי מנחת כהן גדול בכלל, ומפורש איפוא שהריהי הולכת לנדבה ושלא כשיטת ר' יוחנן! ושואלים: **מה עבד לה** [מה עושה לה, כיצד מפרש אותה] **ר' יוחנן?** ומשיבים: ר' יוחנן **פתר לה** [מפרש אותה] שמשנתנו אינה מדברת במותר מנחת כהן גדול, אלא במותר **עשירית האיפה של מנחת חוטא של כל** אדם **מישראל**, ולדעת הכל מותר מנחה זו הולך לנדבה, אבל מותר מנחת כהן גדול הולך לים המלח, וכשיטתו. **ר' יוסי אמר: על דא עליל** [על זה בא] **אבא בר בא** ומקשה: **דאינון אמרין** [שהם, החכמים בני בבל, היו אומרים]: **מנין שהפסח** שנשחט שלא בזמנו לשם קרבן שלמים, אף שהופרש מלכתחילה לשם פסח הריהו **משתנה לשם** קרבן **שלמים** וכשר? **תלמוד לומר "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים"** (ויקרא ג, ו), וכוונת הכתוב: **כל קרבן שהוא בא מן הצאן**, כלומר, הפסח שנאמר בו "מן הכבשים ומן העזים תקחו" (שמות יב, ה), כאשר הוא קרב קודם זמנו — הריהו **בא** כקרבן **שלמים**. ועל דבריהם אלו **היתיבון** [הקשה] אבא בר בא: ואיזו ראיה יש מפסוק זה, **והרי עולה** שהיא באה אף **מן הצאן**, ובכל זאת אין מותרה שלמים אלא עולה! ומשיבים: כוונת הכתוב היא **לדבר שאינו בא אלא מן הצאן**, וממילא **יצאת** (יצאה) **עולה שהיא באה אפילו מן הבקר**, כנאמר בה "מן הבקר ומן הצאן תקריבו את קרבנכם" (ויקרא א, ב). **היתיבון** [הקשה עליהם] עוד אבא בר בא: **הרי אשם** אינו בא אלא מן הצאן ושנינו במשנה שמותרו הולך לעולות נדבה, ולדבריכם היה צריך אף הוא ללכת לשלמים ("ואם מן הצאן קרבנו — לזבח שלמים")! **אמר ר' בון בר כהנא**, משמעות הכתוב **"מן הצאן"** היא — **דבר שהוא בא מכל** סוגי **הצאן** (כבשים ועזים), כקרבן הפסח,

קרבן העדה

הלכה ד משנה

מותר שקלים חולין — אם היתה ידו מלאה מעות ואמר "אלו לשקלי" — מותרן חולין. **עשירית האיפה** — מפרש בגמרא. **מותר עולה עולה** — אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו — יביא באותן המעות עולה אחרת. **מותר פסח שלמים** — מפרש בגמרא. **מותר נזירים** — אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו — ישמרום עד שיקחו מהם קרבנות לנזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו — המותר לנדבה לקיץ המזבח.

גמרא **עד דאנא תמן** — כשהייתי בבבל, שמעתי ששאל רב יהודה לשמואל. **הפריש שקלו ומת** — מה יעשה בו? **מותר עשירית האיפה שלו** — של כהן גדול, שניתותרו, מה יעשה בו? **יוליכם לים המלח** — לא נהנין ולא מועלין בו. **מה עביד לה רבי יוחנן** — איך מתרץ למתניתין? **של מנחת חוטא** שמקריב בדלי דלות מותרו לקיץ המזבח, דבמקום חטאת הוא. אבל עשירית האיפה של כהן גדול לא מיקרי "חטאת" לענין זה שיהא מותרו נדבה. **על דא עליל אבא בר אבא** — על הא דמייתי בסמוך הקשה לי אבוה דשמואל, דאיהו אבא בר אבא. **דאינון אמרין** — שבני בבל אומרים. **ואם מן הצאן קרבנו וכו'** — לאו קרא יתירא קא דריש, אלא משמעותא דקרא משמע ליה הכי: ואם דבר הבא מן הצאן, דהיינו פסח, שאינו בא אלא מן הצאן היה קרבנו — הרי הוא לזבח השלמים. ועל כרחך שלא בזמנו קאמר, דאי בזמנו — הא ילפינן לעיל דפסול. אי נמי: מדכתב לעיל "אם מן הבקר קרבנו" — מכלל דהכא בצאן מיירי, ואם כן "מן הצאן" מיותר לדרשא. **התיבון הרי עולה מן הצאן** — מנא ליה דקרב דוקא שלמים? דלמא קריב נמי עולה. אי נמי: דלמא האי לזבח שלמים — למותר עולה דקרב שלמים קאתי, וזה נראה יותר. ומשני: **דבר שאינו בא אלא מן הצאן** — "מן הצאן" קדריש. **התיבון הרי אשם** — דלמא האי "מן הצאן" במותר אשם כתיב, דאשם נמי איל תמים מן הצאן הוא, ואינו בא מן הבקר. **דבר הבא מכל הצאן** — בכבשים ובעזים, כגון פסח. לאפוקי אשם דאינו בא מן העזים, אלא מן האילים בלבד.

◆

תקלין חדתין

משנה **מותר שקלים** — המכנס מעות ואמר "הרי אלו לשקלי" ומצא שהותירו — המותר הוא חולין, וסתמא כבית הלל. **מותר עשירית האיפה** — מפרש בגמרא. **מותר עולה לעולה** — אם הפריש מעות לקנות עולה ונתותרו — יביא באותן המעות עולה אחרת. **מותר הפסח לשלמים** — מפרש בגמרא. **מותר נזירים** — אם גבו מעות לקרבנות נזירים ונתותרו — ישמרום עד שיקחו מהם קרבנות לנזירים אחרים. ואם נזיר אחד הפריש מעות לקרבנותיו ונתותרו — המותר לנדבה לקיץ המזבח.

גמרא **דאנא תמן** — בבבל. כשהייתי בבבל שמעתי ששאל רב יהודה לשמואל. **ומת** — מה יעשו בשקלו. **מותר עשירית האיפה שלו** — של כהן גדול שניתותרו מה יעשה בו. **לים המלח** — לא נהנין ולא מועלין בו. **מותר עשירית האיפה** — וקא סלקא דעתך דסתם משנה מיירי גם בשל כהן גדול. **של ישראל** שמקריב בדלי דלות — מותרו לקיץ המזבח, דבמקום חטאת היא. אבל עשירית האיפה של כהן גדול לא מיקרי 'חטאת' לענין זה, שיהא מותרו נדבה. **על דא** — על הא דמייתי בסמוך הקשה ליה אבוה דשמואל דאיהו אבא בר אבא כדאמרינן בברכות (דף יח,ב). **דאינון אמרין** — לא גרסינן ליה הכא, ולקמן גרסינן ליה. והכא הכי גרסינן: מנין שהפסח משתנה לשלמים? פסח בשאר ימות השנה ששחטו שלא לשמו, מנין שהוא משתנה לשלמים? — תלמוד לומר "ואם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים". לאו קרא יתירא קא דריש, אלא משמעותיה דקרא משמע ליה הכי, ואם דבר הבא מן הצאן, דהיינו פסח, היה קרבנו — הרי הוא לזבח שלמים. ועל כרחך שלא בזמנו קאמר, דאי בזמנו ילפינן ליה מקרא דפסול. אי נמי מיתורא קא דריש ליה, ועיין תוספות זבחים ח,ב. **הרי עולה** — דבא גם כן מן הצאן — וקתני במשנה מותר עולה לעולה. **הרי אשם** — דאינו בא נמי אלא מן הצאן, וקתני משנה דמותרן נדבה.

מסורת הש"ס

א. ירושלמי שקלים ב,ג (מו,ד. ו,א).

ב. עיין ספרא דבורה דנדבה, ה. דבורא דחובה יב. ילקו"ש תורה תמה. תורה תעט.

ג. (ירושלמי שקלים ב,ד (מו,ד. ז,א).) שקלים ז,א (נ,ג. יט,א). שקלים ז,ג (נ,ד. כ,ב). עירובין ו,ח (כג,ד). נזיר ד,ד (נג,ב).

ד. ירושלמי פסחים ה,ב (לב,א) (בשינוי, כל העניין). ועיין בבלי זבחים ח,ב.

◆

גרסות

עשירית האיפה בכתי"ל ובכתי"מ ועוד: **עשירית האיפה חולין.**

זה הכלל — מותרן נדבה בכתי"מ ובדפו"ר משפט זה חסר.

לשם חטאת בכתי"ל ודפו"ק: **לשם חט.**

מה עבד לה רבי יוחנן בההגר"א: **רבי יוחנן.**

של כל ישראל בההגר"א: **של ישראל.**

על דעליל בכתי"ל: **על דא עלי.**

אבא בר בא דאינון אמרין מנין בההגר"א: **אבא בר בא מנין.**

לשלמים התיבון — מן הצאן בכתי"מ חסר.

שאינו בא אלא מן האילים בההגר"א: **שאינו בא אלא מן כבשים.**

◆

העולם

ים המלח

הביטוי "ים המלח" מתייחס לעיתים לכל אחד מהימים הגדולים, שהם מלוחים (להוציא מאגמי מים מתוקים), ואולם בשימושו המצוי הוא הים המסויים ששמו ים המלח, הקרוי במקורות התלמודיים גם "ימה של סדום".

דבר האסור בהנאה מושלך לים המלח, משום שבים זה אין מצויים דייגים או אנשים שיבואו למצוא את החפצים שהושלכו לתוכו. ייתכן אף שבגלל הריכוז הגבוה של מלחים הנמצא בים המלח, הדברים המושלכים שהושלכו לתוכו מחלידים ובלים תוך זמן קצר ויוצאים מכלל שימוש והנאה בהם.

עיונים

מותרן נדבה במסכת תמורה מבואר כי יהוידע הכהן הגדול תיקן בימי המלך יהואש, שהעמידו במקדש שלש עשרה תיבות שצורתן כשופרות (רחבות מלמעלה וצרות מלמטה). חמש מהן נועדו לכספים שנותרו לאחר קניית קרבנות (כגון אדם שהפריש סכום כסף מסויים לקניית קרבן חטאת, ונותר בידו כסף לאחר הקניה, והוא הנקרא "מותר"). ועל כל אחת מחמש תיבות אלה נכתב לאיזה "מותר" היא נועדת: מותר חטאת, מותר אשם, מותר קיני זבים וזבות ויולדות, מותר קרבנות נזיר, מותר אשם מצורע. שש תיבות נוספות היו נקראות בשם "נדבה", שכן מביאים מהן עולת נדבה (בשעה שהמזבח עומד בטל, והוא הנקרא "קיץ המזבח"). והתיבה השלוש עשרה היתה מיועדת למי שהתנדב מעות לעולת בהמה.

מותר עולה לעולה שאם נותרו בידו די מעות לקניית בהמה אחרת לעולה — קונה בהמה אחרת. ואם נותרו בידו רק כדי קניית תור או בן יונה — קונה תור או בן יונה. ואם נותר מידו פחות מכך, הריהו שומר את המותר בידו עד שירצה להביא עולה אחרת, ואז יצרף מותר זה לסכום שרוצה לקנות בו אותה עולה ויקנה בהמה יקרה יותר (ריבב"ן).

מותר נזירים... נזיר בתורה (במדבר פרק ו) מפורש כי נזיר שנטמא בתוך ימי נזירותו מביא קרבן כבש אחד לאשם, עוף אחד (תור או בן יונה) לחטאת, ועוף אחד לעולה. ואילו הנזיר שהשלים את ימי נזירותו בטהרה מביא כבש לעולה, כבשה לחטאת, ואיל לשלמים (ועוד מנחה של מצות ורקיקים). משנתנו מדברת בשנאסף סכום גדול לצורך קרבנות הנזיר, ונמצא שהסכום שנאסף גדול מכדי הצורך, ומחלקת המשנה בענין זה בין כסף שנאסף לצורך כמה נזירים (עניים. תפא"י), ובין שאספו נזיר אחד לקרבנות עצמו.

מותר נזירים לנזירים הרע"ב פירש שאם גבו מעות לצורך קרבן נזירים וניתותרו, שישמרם עד שיקנו מהם קרבנות לנזירים אחרים. ובתוי"ט כתב שזהו דווקא בשהפרישו את המעות לא לנזירים מסויימים אלא לצורך נזירים סתם. שאם הפרישום לצורך נזירים מסויימים, דין המעות הנותרים כדין המעות שניתותרו ממה שהפריש לקרבנות נזיר אחד מסויים (וראה תפא"י).

עשירית האיפה שלו לדעת המפרשים עשירית האיפה המוזכרת כאן היא מנחת הכהן הגדול. שמצות עשה מן התורה שיקריב הכהן הגדול בכל יום עשירית האיפה סולת למנחה, מחציתה בבוקר עם הקרבת התמיד של שחר, ומחציתה בערב עם הקרבת התמיד של ערב. מנחה זו נקראת גם מנחת חביתין, או חביתי כהן גדול. שאלת ר' יוסי דווקא ביחס למנחה זו היא משום שהפתרונות האמורים במשנה ביחס למותר שאר ההקדשות, אינם תקפים לכאורה ביחס למנחת הכהן הגדול. שכן אי אפשר להשתמש במותר זה לצורך מנחה שיקריב הכהן ביום אחר, שכן חובתו להקריב מנחה זו הינה מצוה בפני עצמה בכל יום, והסולת או המעות שהופרשו לצורך מנחת היום אינם ראויים איפוא למנחת מחר. וכן אין הכהן יכול להשתמש במותר זה ולהגדיל בו את כמות הסולת למנחת היום, שכן שיעורה קצוב — עשירית האיפה ולא יותר (ראה רש"י מנחות קח,א). ואף לנדבה כרוב שאר המותרות אינה יכולה ללכת, שאין הולכים לנדבה אלא מותר חטאות ואשמות (ר"ש סירילאו).

יוליכם לים המלח ים המלח לאו דווקא, אלא נראה שכל ים כשר לכך, ולא אמר אלא להוציא שלא ישליכנו למקום שעלולים למצוא שם את ההקדש ולבוא לידי תקלה. וכן עושים בשאר דברים שצריך לאבדם מן העולם (כגון עבודה זרה). וכן עולה מסגנון הרמב"ם שקורא לכל ים שהוא מלוח בשם "ים המלח", להוציא אגמים של מים מתוקים.

מנחת חוטא מנחת חוטא היא מנחה הבאה במקום קרבן חטאת באותם קרבנות שמביאים עליהם "קרבן עולה ויורד", כלומר, שהחוטא יכול להביא קרבן לפי רכושו, שאם אמיד הוא הריהו מביא כבשה, ואם דל הוא הריהו מביא חטאת העוף, ואם הוא בדלי דלות הריהו מביא מנחה. ר' יוחנן המבאר את שיטת המשנה (לתירוץ הגמרא כאן) במנחת חוטא, מדבר כמובן בחוטא דל (בדלי דלות) שמביא לכפרתו קרבן מנחה.

שהפסח משתנה לשם שלמים דינם של חכמי בבל המובא כאן עוסק בקרבן פסח שנשחט שלא בזמנו. שמעיקר הדין זמן שחיטת הפסח הוא מחצות יום ארבעה עשר בניסן עד הלילה. ובמשנה בזבחים (יא,ב) סבור ר' יהודה בן בתירא שאף אם נשחט שלא לשמו קודם חצות היום הריהו פסול. ופסח ששחטו קודם זמנו לשם קרבן פסח הריהו פסול (משנה פסחים פ"ה מ"ז). ואם נשחט שלא לשם פסח, בין קודם זמנו או לאחר זמנו — אין בו דין פסח, אלא דין שלמים עליו. ולא רק אם שחטו לשם שלמים, אלא אף אם שחטו לשם עולה נדון הקרבן כשלמים. ובתוס' טוך (בזבחים ב,א) חילק לענין זה בין פסח לאחר זמנו, שדין שלמים עליו לכל דבר וענין, לבין פסח קודם זמנו, שהואיל וסתמו עומד לשם פסח, הרי אם שחטו סתם הוא פסול, כדין פסח ששחטו קודם זמנו לשם פסח, שאין דין שלמים עליו אלא אם היתה "עקירה", שנתכוון במפורש לשוחטו לשם קרבן אחר.

אורח ההלכה

מותר שקלים חולין היה מלקט מעות קטנים לצורך מחצית השקל, וכשהתחיל ללקט אמר "הריני מלקט מעות לשקלי", אפילו לקט יותר מכדי הצורך — נותן מהם חצי שקל שהוא חייב בו, והשאר חולין. שהלכה היא שמותר השקלים חולין. כמשנה. (רמב"ם ספר זמנים הלכות שקלים פ"ג הי"ג).

מותר עשירית האיפה מותר עשירית האיפה של כהן גדול (מנחת חביתין) — ירקב. כמשנה האומרת שילך המותר לאיבוד. (רמב"ם ספר עבודה הלכות פסולי המוקדשין פ"ה ה"ח).

מותר קיני זבין וכו' מותר קיני זבים, קיני זבות, קיני יולדות, חטאות (קבועות, שהקרבן שצריך העובר להביא קבוע, כשבה או שעירה) ואשמות, כל אלו יפלו לשופר שצויין במקדש כנדבה, ויקרבו עולות. וזהו דווקא בחטאת קבועה (שהקרבן שצריך העובר להביא קבוע, כשבה או שעירה). אבל מי שהוא חייב בקרבן עולה ויורד יוצא המותר לחולין. כמשנה. (רמב"ם שם ה"ט וראה במל"מ).

מותר עולה לעולה וכו' מותר עולה — לעולה. מותר שלמים — לשלמים. מותר מנחה — למנחה. מותר פסח — לשלמים. מותר נזירים — לנזירים. מותר נזיר — לאותו נזיר. כמשנה. (רמב"ם שם).

מותר נזירים... מותר נזיר המפריש מעות לצורך הקרבת קרבנות נזירים והקריב מהם והותירו — יביאו במותרם קרבנות נזירים אחרים. שהלכה היא שמותר נזירים לנזירים. כמשנה. (רמב"ם שם. וספר הפלאה הלכות נזירות פ"ט ה"א).

הפריש שקלו ומת הפריש שקלו ומת — יפול השקל לעולות נדבה. כמשנה. (רמב"ם ס' זמנים שם פ"ג הי"ב).

שפע
למד את עמי

יָצָא אָשָׁם שֶׁאֵינוֹ בָא אֶלָּא מִן הָאֵילִים בִּלְבָד. (הֵתִיב רַבִּי בּוּן) בְּכָל אֲתַר אַתְּ אָמַר "מִן" לְמַעֵט, וְכָאן אַתְּ מַר "מִן" לְרַבּוֹת? אָמַר רַבִּי מָנָא (אָבִין): הָכִי נַמִּי "מִן" לְמַעֵט, מִיעוּט שֶׁאֵינוֹ בָּא בֶּן שְׁתֵּי שָׁנִים, מִיעוּט שֶׁאֵינוֹ בָּא נְקֵיבָה. וְגַבֵּי אָשָׁם נַמִּי "מִן" לְמַעֵט הוּא, שֶׁאֵינוֹ בָּא אֶלָּא מִן הָאֵילִים בִּלְבָד. הֵיתִיבוּן: וְהָכְתִיב: "וְאִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ מִן הַכְּבָשִׂים אוֹ מִן הָעִזִּים לְעוֹלָה" מֵעַתָּה מוֹתַר הַפֶּסַח בָּא עוֹלָה! — אָמַר רַבִּי אָבוּן: מְשַׁנִּין דָּבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה לְדָבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה, וְאֵין מְשַׁנִּין דָּבָר שֶׁהוּא לַאֲכִילָה לְדָבָר שֶׁאֵינוֹ לַאֲכִילָה. אָמַר רַבִּי יוֹסֵי בַּר רַבִּי בּוּן: מְשַׁנִּין קָדָשִׁים קַלִּים לְשֵׁם קָדָשִׁים קַלִּים, וְאֵין מְשַׁנִּין קָדָשִׁים קַלִּים לְשֵׁם קָדְשֵׁי קָדָשִׁים. רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: עַל דָּא עֲלִיל רַבִּי חֲנִינָא, דְּאִינּוּן אָמְרִין אֵין הַפֶּסַח מִשְׁתַּנֶּה לְשֵׁם שְׁלָמִים אֶלָּא אִם כֵּן שְׁחָטוֹ לְשֵׁם שְׁלָמִים, וַאֲנִי אוֹמֵר: אֲפִילוּ שְׁחָטוֹ לְשֵׁם עוֹלָה. אָמַר רַבִּי אִילָא: טַעְמָא דְּרַבִּי יוֹחָנָן "אִם מִן הַצֹּאן קָרְבָּנוֹ לְזֶבַח שְׁלָמִים" כָּל שֶׁהוּא זֶבַח בָּא שְׁלָמִים. וּמִשְׁתַּנֶּה לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל הֵיךְ עֲבִידָא? שְׁחָטָהּ לְשֵׁם עוֹלָה עַל מְנָת לִזְרוֹק דָּמָהּ לְמָחָר — מִכָּל מָקוֹם פָּסוּל הוּא. אִין תֵּימַר מִשְׁתַּנֶּה לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל — פִּיגּוּל, אִין תֵּימַר אֵין מִשְׁתַּנֶּה לְמַחֲשֶׁבֶת פְּסוּל — פִּיגּוּל (פָּסוּל). [ה] לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּשְׁאָר יְמוֹת הַשָּׁנָה, רַבִּי בּוּן בַּר (בְּשֵׁם) חִיָּיא בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל בַּר אַבָּא: מִכֵּיוָן שֶׁאֵין לוֹ שֵׁם — נַעֲשׂוּ כְּשׁוֹחֲטוֹ לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּשְׁתִיקָה, וְהוּא כָּשֵׁר. אֲמַר לֵיהּ: אִם כֵּן הוּא, אֲפִילוּ שְׁחָטוֹ לִשְׁמוֹ עַל מְנָת לִזְרוֹק דָּמוֹ שֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ, יֵעָשֶׂה מִשָּׁעָה הָרִאשׁוֹנָה כְּשׁוֹחֲטוֹ לִשְׁמוֹ וְשֶׁלֹּא לִשְׁמוֹ בִּשְׁתִיקָה וִיהֵא כָּשֵׁר! — אָמַר רַבִּי אַבָּא מָרִי (אֲחוּהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי): (מַאן אָמַר) מַה נֹּאמַר בִּשְׁתִיקָה כָּשֵׁר אוֹ נֹאמַר בִּשְׁתִיקָה פָּסוּל.

ג [ו]"מוֹתַר נָזִיר לִנְדָבָה" רַב חִסְדָּא

יצא קרבן **אשם שאינו בא אלא מן האילים** (זכרי כבשים) **בלבד.** ומקשים: **בכל אתר את אמר** [בכל מקום, כרגיל אתה אומר, מפרש] את משמעות המלה "מן" — **למעט, ואילו כאן את אמר** [אתה אומר] שמשמעות המלה "מן" — **לרבות** (מכל סוגי הצאן)?! **אמר ר' מנא: הכי נמי** [כך בפסוק זה גם כן] המלה "מן" באה **למעט,** ומה הוא **המיעוט,** כלומר, מה הוא הדבר המתמעט? — קרבן הפסח. **שאינו בא** משֶׁה **בן שתי שנים** אלא רק עד בן שנה, וכן **מיעוט שאינו בא נקיבה,** אלא זכר בלבד. ור' בון בר כהנא הממעט מהכתוב "ואם מן הצאן קרבנו" את האשם שאינו בא מכל מיני הצאן אינו למד זאת מן המלה "מן" אלא מייתור האות ה במלה "הצאן". ומוסיף ר' מנא: ועל כל פנים, גם אם היה ר' בון בר כהנא מעמיד את הכתוב "ואם מן הצאן קרבנו" **גבי** [לגבי, ביחס] לקרבן **אשם,** ולא לקרבן הפסח, כאמור, **נמי** [גם כן] "מן" שנאמר בו **למעט הוא** בא. ומה הוא המיעוט? — **שהאשם אינו בא אלא מן האילים בלבד** ולא מן העזים.

עוד **היתיבון** [הקשה] אבא בר בא על שיטת חכמי בבל: **והכתיב** [והרי נאמר] **"ואם מן הצאן קרבנו מן הכבשים או מן העזים לעולה"** (שם א, י), ולדבריכם, נלמד אף פסוק זה כך: כל שקרבנו בא מן הכבשים או מן העזים, יהיה מותרו לקרבנות עולה, **ומעתה מותר הפסח** שהוא בא מן הכבשים ומן העזים יהיה **בא עולה,** ולא שלמים! **אמר ר' אבון:** אין ללמוד כן מכתוב זה, שכן **משנין דבר** (קרבן) **שהוא** עומד **לאכילה,** כגון הפסח שהוא נאכל למנויו, **לדבר** שאף **הוא** עומד **לאכילה** כגון שלמים, **ואין משנין דבר שהוא לאכילה** כפסח **לדבר שאינו** עומד **לאכילה** אלא עולה כולו למזבח, כקרבן עולה. תירוץ אחר **אמר ר' יוסי בר ר' בון: משנין קדשים קלים לשם קדשים קלים,** ולכן קרבן פסח שהוא קדשים קלים משתנה לשלמים שאף הם קדשים קלים, אבל **אין משנין קדשים קלים לשם קדשי קדשים**

ר' יוחנן אמר: על דא עליל [על זה בא] **ר' חנינה** בדעה החולקת על שיטת חכמי בבל: **דאינון אמרין** [שהם, החכמים בני בבל, היו אומרים]: **אין הפסח** הקרב שלא בזמנו **משתנה לשם** קרבן **שלמים, אלא אם כן שחטו** מלכתחילה **לשם שלמים.** ואולם אם שחטו מלכתחילה לשם קרבן אחר, כעולה — הריהו פסול. **ואני אומר: אפילו שחטו לשם עולה** הריהו גם כן הופך להיות שלמים. **אמר ר' אילא: טעמא** [הטעם], כלומר, מקור שיטתו של **ר' יוחנן** בשם ר' חנינה הוא בייתור הכתוב. שכן נאמר **"אם מן הצאן קרבנו לזבח שלמים"** (ויקרא ג, ד), והיה הכתוב יכול לומר בקיצור "אם מן הצאן קרבנו לשלמים". אלא באה המלה "זבח" ללמד כי הפסח **כל שהוא** נשחט לשם כל **זבח** שהוא, ובכלל זה לשם עולה, הריהו **בא,** משתנה לשם **שלמים.** ושואלים: האם שיטתך שמחשבת שוחט הפסח לשוחטו לשם קרבן עולה מועילה לשנותו לקרבן שלמים תקפה בכל האופנים, **ומשתנה** הפסח ששחטו לעולה להיות שלמים גם **למחשבת פסול,** שאף כאשר שחטו מתוך מחשבת פסול מועיל הדבר? ומבררים: **היך עבידא** [כיצד נעשה, כיצד הוא בדיוק הענין]? אם כוונתך **ששחטה,** את בהמת הפסח **לשם עולה על מנת לזרוק** את **דמה למחר** (מחשבת "פיגול") — **מכל מקום** בין אם משתנה להיות עולה בין אם לשלמים, קרבן **פסול הוא!** ומסבירים: המחשבה לזרוק את דמו שלא בזמנו אכן פוסלת את הקרבן, ואולם השאלה היא האם האוכל כזית מבשרו יהא חייב כרת כדין האוכל בשר פיגול, או לא, וכדין האוכל סתם קרבן פסול. שכן כלל הוא שרק קרבן כשר ששחטו מתוך מחשבת פיגול מתפגל, ולא קרבן פסול. ולפי זה **אין תימר** [אם תאמר] שאף כאשר הקריב את הפסח (שלא בזמנו) מתוך מחשבת פיגול הריהו **משתנה להיות** שלמים, ולולא מחשבת הפיגול היה כשר, הרי אף שהיתה השחיטה מתוך **מחשבת פסול** — הרי זה **פיגול.** ואולם **אין תימר** [אם תאמר] **שאין** הוא **משתנה** בכך **להיות** שלמים, שמכיון ששחטו מתוך **מחשבת פסול** אינו יכול להשתנות להיות קרבן כשר, אם כן אין מחשבה זו עושה אותו **פיגול!** שנינו קודם שאם שחט את הפסח בערב פסח קודם זמנו (חצות היום) לשם שלמים הריהו משתנה להיות שלמים, וכשר, ואולם אם שחטו לשם פסח, הריהו פסול. ומבררים: אם שחטו **לשמו ושלא לשמו,** שחשב בתחילת השחיטה לשוחטו לשם פסח וסיימה לשם שלמים, לא בערב פסח אלא **בשאר ימות השנה,** מה יהא דינו? **ר' בון בר חייא בשם שמואל בר אבא** אמר: **מכיון** שבשאר ימות השנה **אין לו שם** לא של פסח, שהרי אין זה זמנו, ולא של שלמים, שהרי לא הקדישו לכך, ובכל זאת אם שחטו בסתם בלא לפרט לאיזה קרבן הוא שוחטו, הריהו שלמים, הוא הדין בששחטו בשאר ימות השנה אף ששחטו במפורש לשם פסח **נעשו כשוחטו לשמו** (לשם פסח) **ושלא לשמו** (לשלמים) **בשתיקה,** כלומר, במחשבה בלבד, והרי זה כשוחט בסתם **והוא** שלמים **וכשר. אמר ליה** [לו] אחד השומעים לר' בון: **אם כן הוא** שאף במחשבה מפורשת לשם פסח הקרבן משתנה לשלמים, וכדרך שהוא משתנה בסתם, אם כן **אפילו** אם **שחטו לשמו** (לשם פסח) **על מנת לזרוק** את **דמו שלא לשמו** אלא לשם שלמים, **יעשה משעה הראשונה כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה, ויהא אף הוא שלמים וכשר. אמר ר' אבא מרי: מה נאמר,** כלומר, מנין לך שבשוחטו לשמו ושלא לשמו **בשתיקה,** שלא פירש כן בפיו הריהו שלמים **וכשר, או** (אולי) **נאמר** שכשעשה כן **בשתיקה** הרי זה כפירש בפיו ששוחטו לפסח שבכגון זה אינו משתנה לשלמים, והריהו **פסול.**

ג שנינו במשנה **שמותר** הכסף שאסף **הנזיר** לקרבנותיו יותר מכדי הצורך הולך **לעולות נדבה.** ועל כך **רב חסדא**

קרבן העדה

בכל אתר וכו' — בכל מקום אתה אומר "מן" למעט, כגון "מן הבהמה" — להוציא את הרובע והנרבע. "מן הבקר" — להוציא את הנעבד. והכא אתה אומר לרבות פסח, שהוא דבר הבא מכל הצאן. **הכי נמי** — כי מוקמינן ליה בפסח "מן" להוציא הוא, דלא אתי בן שתי שנים ולא אתי נקבה. ומיהו "הצאן" — מכל מין צאן משמע, בין כבשים בין עזים, ומיעוטא ד"מן" לנקבות אתא. ואי לאו, ה"א ד"הצאן" הוה מוקמינן ליה לאשם, והוה ממעטים מ"מן" שאינו בא אלא מן האילים בלבד. **ואין משנין דבר שהוא לאכילה** — כגון פסח, לדבר שאינו לאכילה כגון עולה, שהיא כולה כליל. **ואין משנין קדשים קלים** — דהיינו פסח, לעולה שהיא קדשי קדשים. הכי גרסינן: אמר רבי יוחנן: על דא אמר רבי חנינא. **אל אם כן** — עקרו בשחיטה, ששחטו לשם שלמים. אבל אם שחטו לשם עולה — פסול. **ואני אומר** — דכל שלא לשמו בפסח כשר, ואפילו שחטו לשם עולה. **לזבח שלמים** — קרא יתירא הוא, דהוה מצי למכתב "לשלמים". **כל שהוא זבח** — כלומר, לכל זבח שיזבחנו לשלמים יהיה. הכי גרסינן: **משתנה למחשבת פסול או לא** — אם שחטו לשם עולה, מיבעיא ליה אם אותה המחשבה הפוסלת בעולה פוסלת גם בו או לא?. **היאך עבידא** — היכי דמי. **מכל מקום פסול הוא** — דאף אם שחט שלמים לזרוק דמו למחר — פסול. הכי גרסינן: **שחטו על מנת להקטיר מבשרו למחר אין תימר וכו'** — והכי פירושו: אם משתנה הוא למחשבת פסול אם חישב על העולה להקטיר בשרו למחר — פגול. ואם אינו משתנה — הוה ליה כחישב על בשר שלמים להקטיר מבשרו למחר, דפסול הוא ולא פיגול. **לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה** — מיבעיא ליה: פסח ששחטו בשאר ימות השנה לשמו ושלא לשמו, כשר הוא או פסול?. **מכיון שאין לו שם** — דלפסח — לאו זמניה הוא, ולשלמים — לא אקדשיה. **נעשה כשוחטו** בשתיקה. דתרוייהו לא מהני. ואם שחטו בסתם — כשר. **אמר ליה: ואם כן ואפילו שחטו** — בשאר ימות השנה לשמו לזרוק דמו שלא לשמו — יהא כשר, דליהוי משעה ראשונה כשוחט לשמו ושלא לשמו, דכשר. **מאן אמר בשתיקה כשר וכו'** — מעיקרא דדינא קשיא מנא לן למימר דשחט בשתיקה כשר, או נאמר בעינן עקירה משום פסח, לכך בשתיקה פסול.

◆

תקלין חדתין

הכי גרסינן: **אלא מן הכבשים בלבד** — דשני מינין יש בצאן, כבשים ועזים, כמו שנאמר "ואם מן הצאן וגו' מן הכבשים או מן העזים". **בכל אתר** — בכל מקום אתה אומר "מן" — למעט, כהא דאמרינן בעלמא "מן הבהמה" — להוציא את הרובע. והכא אתה אומר "מן" לרבות, דקאמר לרבות פסח שהוא בא מן כל הצאן. **הכי נמי** כי מוקמינן ליה בפסח "מן" — להוציא הוא, דלא מייתי בן שתי שנים ולא מייתי נקבה. ומהו "הצאן" — מכל מין צאן משמע, בין כבשים ובין עזים. **וגבי אשם כו'** — עד "בלבד" לא גרסינן ליה הכא. **דבר שהוא לאכילה** — פסח. **לדבר שהוא לאכילה** — שלמים. דפסח זה מתחילה הוקדש לשם קרבן הנאכל. **לדבר שאינו לאכילה** — עולה, שהיא כולה כליל. **קדשים קלים** — פסח ושלמים. **קדשי קדשים** — עולה. **אלא אם כן שחטו לשם שלמים** — דעקרו בשחיטה לשם שלמים. אבל אם שחטו לשם עולה — פסול. **ואני אומר דכל שלא לשמו אפילו שחטו לשם עולה** — נמי מקרב שלמים. **לזבח שלמים** — קרא יתירא הוא, דהוב מצי למימר "לשלמים". **משתנה למחשבת פסול** — בעיא היא: אם שחטו לשם עולה במחשבת פסול בעולה, אם נשתנה לאותו פסול, או דילמא פסול דמחשבת קרבן אחר — אינו פוסלו, כשם שאינו משתנה להכשרו דעולה — כך אינו משתנה לפסולה דעולה. ופריך: **היך עבידא** — כמו היכי דמי. **מכל מקום פסול הוא** — בין משתנה או לא. כיון שחשב על מנת לזרוק דמה למחר — פסול גם בשלמים. ומשני: **אין תימר משתנה למחשבת פסול פסול** — כלומר, נפקא מינה: אי אמרת משתנה למחשבת פסול — אינו אלא פסול ולא פגול, כדאמרינן במנחות (טז,ב) כהרצאת כשר כך הרצאת פסול. וכדאמרינן בפסחים (עח,א) אם יש פסול אחר בקרבן — אינו נקבע בפגול להתחייב כרת על אכילתו. והכי נמי כשחשב לשום עולה נפסל מהכשרו — שוב אינו קובע לפגול. **אין תימר אין משתנה פגול** — כיון דלגבי מחשבה פסול אין משתנה, אם כן הוי כמחשב בקרבן כשר חוץ לזמנו — והוי פגול. **לשמו ושלא לשמו בשאר ימות השנה** — דגבי פסח קיימא לן דבזמנו דהיינו בערב פסח אחר חצות היום, לשמו — דהיינו לשם פסח כשר, ושלא לשמו פסול. ובשאר ימות השנה, וכגון שהפרישו קודם לכן ימים רבים — לשמו פסול, דלאו זימניה. ושלא לשמו כשר, כדילפינן לה בפסחים (ע,ב). וקמבעיא ליה היכא ששחטו קודם פסח לשמו ושלא לשמו מהו? מי אמרינן אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי לשמו וכשר, או לא. **נעשה כשוחט בשתיקה ושלא לשמו** — כלומר, כשם ששוחט בשתיקה. ושלא לשמו — דהיינו שלא אמר ברישא לשמו ושלא לשמו אלא שחט שלא לשמו לחוד, קיימא לן דכשר. ואף על גב דפסח כל קודם פסח לשמו קאי, אפילו הכי אמרינן אתי שלא לשמו ומפיק ליה מידי מסתמא דלשמו. הכי נמי, אף על גב דאמר ברישא לשמו — לא שנא, ואתי שלא לשמו ומפיק ליה, וכשר. והכי פשיט ליה רבא בבבלי פסחים (ס,ב). ופריך: **אם כן** — כיון דאמרת דלא שנא היכא דאמר מהיכא דלא אמר, דסתמא בשתיקה הוי כמו אמר — אם כן הכי נמי כששחטו לשמו דהיינו אמר לשמו, ואמר לזרוק נמי שלא לשמו — יעשה כשוחט משעה ראשונה דליהוי כמו שחט כולו בשתיקה, וזרק באמירה דשלא לשמה, דבזה פליג רבי יוחנן וריש לקיש בירושלמי דפסחים פרק חמישי. ועיין תוספות סוף עמוד א דבור המתחיל "אי בשתי כו' ויש לומר" כו'. ודחי: מנלן בשתיקה דכשר בכהאי גונא דשחיטה כולו בשתיקה, מנלן דכשר? דהתם הוי בשחיטה אמירה דשלא לשמו מה שאין כן הכא בשחיטה עבודה שלימה כולו בשתיקה, וסתמא דפסח לשמו. ודאי דשלא לשמו דזריקה לא מהני אחר כך וגם התם לא השתיקה מכשרת, אלא אמירה דשלא לשמו. אבל כל כמה דלא עקר ליה בשחיטה — ודאי לשמו קאי, כדאמר בפסחים.

מסורת הש"ס

ה. (השאלה): בבלי פסחים ס,ב. ועיין משנה פסחים ה,ב.

ו. ירושלמי נזיר ד,ד (נג,ב) (כל העניין).

◆

גרסות

בכל אתר את אמר מן למעט וכאן את מר מן לרבות בכתי"מ: **בכל אתר את אמר מלרבות הכא את אמר מלמעט.**

אמר רבי מנא — למעט מיעוט בכתי"מ: **אמר רבי אבין מיעוט.**

וגבי אשם נמי — בלבד בהגר"א מחק מילים אלו.

כל שהוא זבח בא שלמים בכתי"מ: **כל שהוא זבח שלמים.**

על דא עליל רבי חנינא בכתי"ל: **על דאעלי ר' חנינה.**

אין תימר משתנה למחשבת פסול פיגול בהגר"א: **אין תימר משתנה למחשבת פסול פסול.**

אין תימר אין משתנה למחשבת פסול פיגול בכתי"ל: **אין תימר אינו משתנה למחשבת פסול פסול** ובכתי"מ חסר משפט זה.

מכיון שאין לו שם נעשו בכתי"מ: **מכיון שחלשו נעשה.**

מכיון שאין לו — והוא כשר בהגר"א: **מכיון שאמר שלא לשמו נעשה נעשה כשוחט בשתיקה ושלא לשמו והוא כשר.**

אפילו שחטו לשמו על מנת לזרוק דמו בכתי"ל: **אפילו שחטו לשמו לזרוק דמו.**

לזרוק דמו בכתי"מ: **ונזרק דמו.**

כשוחטו לשמו ושלא לשמו בשתיקה ויהא בכתי"ל: **כשוחטו לשמו ושלא לשמו ויהא** וכן בהגר"א.

מה נאמר בשתיקה כשר בכתי"ל: **מאן אמר בשתיקה כשר.**

מה נאמר — פסול בהגר"א: **מנא ליה בשתיקה כשר דילמא בשתיקה פסול.**

עיונים

אשם שאינו בא אלא מן האילים ששה אשמות הם: אשם גזילות, אשם מעילות, אשם שפחה חרופה, אשם נזיר, אשם מצורע ואשם תלוי. וכולם באים מזכרי הכבשים, וברובם נאמר בתורה שצריך להביא "איל", חוץ מאשם מצורע ואשם נזיר שנזכר בהם "כבש". וכל מקום שנזכר "כבש" הריהו בן שנה, ו"איל" בן שנתיים (ראה פרה פ"א מ"ג).